

¹ Notem també aquest ex. de fi S. XII: «no i ac vasal que tan valgués / --- ni tan onratz sobre'ls ausors, / ya ·s fosso ric vostr'anceors / et non o dicges per ufana» (*Plany* de Hug de Mataplana, en MilàF, *Obres Po. Pop.*, 1853, p. 71). — ² Apareix escrit *ufans* en un altre passatge a la mateixa pàgina («Serà algun home o dona que tota sa vida haurà despesa en pompes, *ufans* e vanitats», II, 7.18), però no deu ser el plural d'una forma *ufà* com ho entén *AlcM* (s. v.), sinó una errada per *ufanes*, que trobem usat en el passatge citat de I, 131.24. — ³ *AlcM* en cita exemples de J. Ramis d'Ayreflor (1917), TLlorete, la mall. Maria Antònia Salvà (1910) i Costa i Llobera; notem que els tres primers solien tenir castellanismes en llur poesia i que sols Costa es preocupava de la puresa lingüística. Hauria conegut el poeta mall. l'ús adjectiu del mot en la construcció *font ufana*? Com hem dit ja allí deuria originar-se de *font d'ufana*. — ⁴ La *ou-* d'aquesta forma es deuria a una contaminació de mots com *ousadia*, *ousado* (*DECH* v, 710b57). — ⁵ Segons *AlcM* és usual en els dialectes or. i bal., però JCor. nega que s'usí en cat. or. ni en el Principat i posa en dubte la popularitat en bal.

Ufaní 'barra de sucre cuita' (Eiv.), *aufani* (Men.), *V. alfení* *Ufania*, *ufanitat*, *ufanor*, *ufanós*, *ufanosament*, *V. ufana* *Ufusu* 'crit allargassat damunt la primera o la tercera síl·laba, amb què les jornaleres de Muntanya se saluden o s'avisen amb les d'altres possessions per indicar que és hora de deixar la feina' (Mall., *AlcM*) *Ugalar*, *V. igualar* (IGUAL) *Uganau*, variant d'*hugonot* en el següent passatge d'un doc. ross. de 1591: «Per --- incursions que --- fan en --- Rosselló los *uganaus*, lladres y gent de mala vida» (*Calmette*, *RLR* LV, 88); veg. *HUGONOT* *Ui*, *V. avui* *Ui*, *V. ull*

Ui, interjecció de sorpresa i de dolor, de creació expressiva (ja en Lab. 1840); exs. d'autors com Noller, Massó i Torrents, S. Guinot en *AlcM*. La forma *uidà*, interj. de sorpresa, usual a Vinaròs, que Moreira (*Folkl. Tort.*, 537) identifica com a equivalent de *guay*, usual a Tort. com a interj. de sorpresa i admiració («Sents lo *guay!* tortosí, barreijat en --- l'*huyà!* dels de Vinaroç»), sembla ser una variant reforçada de *ui*.

Uidà, *V. oidà* *Uimés*, *V. avui* i *huimés*

Uire 'braguer, mamella' (ant.), que sols tenim documentat en el següent passatge d'un doc. de 1351, evidentment rossellonès, que Alart inclou en el seu *InuLC*: «negun mascler ('escorxadore') no gaus liuar (=llevar) ni desfassar l'*uyre* de la vacha»; cf. cast. *ubre* (< *UBER*, -ERIS 'mamella'). El testimoni de 1351 ens confirma que el llatí *UBER* havia tingut descendència en català com s'havia postulat hipotèticament en el *DECH* v, 707b21, i a més en aquest diccionari s. v. *BRAGA* en tractar l'origen de *braguer* (II, 188a38ss.); aquest darrer mot hi queda explicat com a derivat

d'*UBER*, neutre plur. *UBERA*, amb el sufix collectiu *-eguer*: **l'ubreguer* entès com *lo breguer*, i d'on després *braguer* (vegeu-hi per a més detalls). D'altra banda, el ross. antic *uyre* s'explica per **uyre*, dissimilat en *uire* com en el cas de cast. ant. *MULTU muyto* > *muïto*.

Uis, *uïssar*, *V. us* *Uit*, *V. vuit*

Uit 'conill de rata', usual a Lluçena (*AlcM*), i la variant *güite* a la zona Pàl·las-Xèrica (segons una comunicació de Flexner, 10-III-75); cf. cast. *cuy* «conejillo de Indias», mot de Sud Amèrica, d'origen incert, però molt probablement onomatopèic, pel crit d'aquest animal (DECH II, 303b31ss.); es diu *cuin* a Andalusia (ib.). Sembla, doncs, que el val. *güite* seria *cui* canviat en *güite* per ser interpretat el crit d'aquest animal com a *güit*, d'on *uit*. JCor. que va viure a l'Argentina els anys 40 confirma que l'animal en qüestió fa un crit semblant.

Uitanta, *uitava*, *uit-cents*, *uitè*, *uitubre*, *V. vuit*

UIX, interjecció o crit amb diferents valors (*DAG*, *AlcM* s. v. 3): a) crit per a fer fugir o caminar els porcs (mall., men.): «Mai trabuquís ses paraules / que deim an és bestia: / *Uix!* porcs, *ox!* bous, *ou!* matxos, / *arruix!* benes, *eix!* gorà» (citat per *AlcM* del men. Pere Ballester); b) crit per a fer fugir els gossos (Trempe); c) crit per a fer fugir l'aviram (Val., Mall.); d) interj. per a expulsar algú, per a dir-li que se'n vagi (mall., men.); e) interj. de menyspreu: «*uix!* on me ve aquest!» (Catalunya, *DAG*); f) interj. de negació i de menyspreu i d'enutjament (Costa de Llevant): JRuyra «*Uix!* serà sa darrera vegada que m'embolicaré amb senyorets» (*Parada*, *AlcM*), «—Que redimontri bades? --- —Miro el paisatge --- miro com se va despartant el poble --- —*Uix!* —va fer ell --- Vet aquí lo que ets, tu: sempre vols lo que no tens» (*Pinya de Rosa* II, 17); «—Vaja, d'aquesta bordada ens plantem a Blanes. —*Uix!* —exclamà girant-se d'esquena. —I bé! què vol dir, *uix?* Sou més malagradotot!» (ib., 40).

És simplement la síl·laba expressiva *uï*, de la qual deriva el verb *uixar* 'esquivar mosques, gallines etc.' amb variant *auixar*, usual a València, que trobem en les obres de MGadea, que era de la comarca d'Alcoi: «als pobres animals no 'ls deu fer gens de gràcia qu'els tallen el rabo, que tanta falta els fa per a *huyxar-se* les mosques, tavans y atres bijos» (*Terra del Xè* II, 295; *ahuyxar-se les mosques* a p. 309), variant per la seva banda d'*ABUIXAR* (veg.), cast. ant. *aoxar* (S. XVI), *oxear* (des del S. xv, avui *ojea*).

Uixador 'esquiva-mosques' (a Benavarre, BDC VII, 73); *uixamosques* id. (BDC XXI, 220).

¹ El *DAG* i *AlcM* donen *uix* (interj.) s. v. *uix* 'porta' (ant.) del ll. veg. *ŪSTRUM*, i *AlcM* explica l'ús de *uix* com a interj. per indicar expulsió per la idea de 'fer pendre portat': poc plausible.

UIX, 'porta' (ant.), 'obertura en una bóta per a entrar a netejar-la', amb oc. ant. *uis*, fr. *buis*, it. *uscio*,